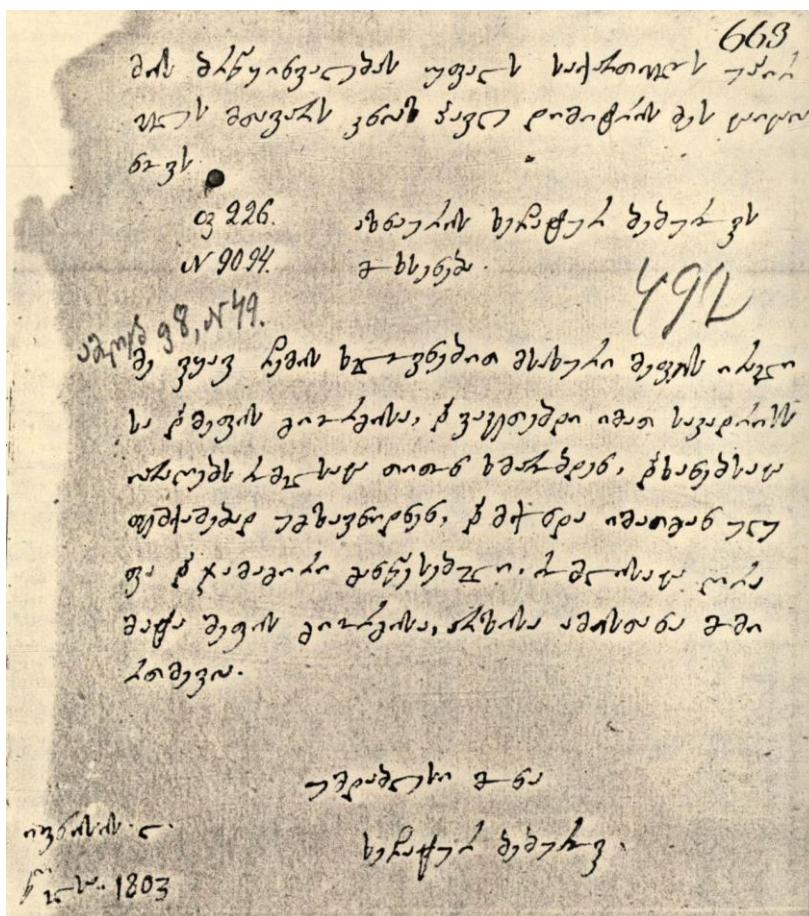

ხეჩატურ ბებუროვის წარმომავლობა

XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში მეფე ერეკლე II-ისა და მეფე გიორგი XII-ის კარზე საბრძოლო იარაღის ოსტატი ხეჩატურ ბებუროვი მოღვაწეობდა, რომლის შემოქმედება სპეციალურ ლიტერატურაში კარგად არის ცნობილი და მას ჩვენ აღარ გავიმეორებთ, მეტადრე ეს სფერო წინამდებარე ნაშრომის მიზანს სცილდება.

დავიწყებთ იმით, რომ ხეჩატურ ბებუროვის შესახებ ჩვენთვის საინტერესო დოკუმენტები გამოავლინა და გამოაქვეყნა ცნობილმა ისტორიკოსმა, აკად. შოთა მესხიამ, რომლიდანაც ნათლად ჩანს, რომ მას აღნიშნულ მეფეებთან ნამდვილად უმსახურია. ხეჩატურ ბებუროვი წერს: „მე ვიყავ ჩემის ხელოვნებით მსახური მეფის ირაკლისა და მეფის გიორგისა და ვაკეთებდი იმათ საკადრის იარაღებს, რომელსაც თვითონ ხმარობდნენ და ხანებსაც ფეშქაშებად უგზავნიდნენ...“ [იხ. დოკ 1].

1. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი,

საყურადღებოა, რომ აკად. შ. მესხია აღნიშნული პუბლიკაციის შესავალ წერილში ხეჩატურის გვარს მოიხსენიებს ქართული სუფიქსით - ბებურიშვილი [იხ. დოკ 2]. თუმცა, თვით ხეჩატურის მიერ დაწერილ ზემოთ მოყვანილ მოხსენებაში პავლე ციციანოვისადმი, იგი ხელს აწერს როგორც ხეჩატურ ბებუროვი.

ჯამაგირი განწესებული“ (გვ. 79, საბ. 114). იარაღის მკეთებელ ხეჩატურ ბებურიშვილს გიორგი XII სიგელიც წარუდგენია, რომლის მიხედვით მას წლიურად, თავის სამსახურის გასამრჯელოდ, 60 მანეთი და სათანადო ულუფა ენიშნებოდა (იქვე, საბ. 115).

2. კრებული «მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის», 1948, ნაკვ. I (26), გვ. 23

ამ პუბლიკაციიდან უნდა მოვიყვანოთ კიდევ ერთი დოკუმენტი, რომელიც წარმოადგენს 1801 წლით დათარიღებულ დავით ბატონიშვილის წერილს, საიდანაც ირკვევა, რომ იმ დროს ხეჩატურს გააჩნდა აზნაურის ტიტული, ხასიათდებოდა მაღალი პროფესიონალიზმითა და პატივისცემით [იხ. დოკ 3].

საბ. 115
ფ. 2(8), ს. № 49, ფურც. 491
Перевод с грузинского
Мы всяя Грузии, Карталинии, Кахетии и протчих царь Георгий 13-й оказали милость тебе нашему казенному дворянину Хечатуру, оружейных дел мастеру, поелику по художному твоему промыслу всегда к службе нашей был попечительным да и ныне когда от нас какая служба тебе приказывается по должности твоей, то всегда с усердием и ревностию отправляешь, и в воздеяние за твою службу сею милостивою грамотою определили тебе в год жалованье 60 ру(б). да пенсий 6 халваров хлебом. Сии жалованье и пенсию должен ты ежегодно получать из казны нашей.
Салтхуцесы, мдиваны, назирьы и казначей! как мы сею милостивою грамотою определили, таким образом от наших казенных откупов и от прочих таможенных мест должны вы ходатайствовать сию нашу милость выдавать сполна и никто уничтожить сие не должен. Написано июня 9-го дня, 1800-го года.
На подлинном приложена печать царя Георгия.
Волею его императорского величества, мы всяя Грузии наследник и правитель Давыд сию жалованную от покойного царя и отца нашего милостивую грамоту утверждаем.
Апреля 18-го дня, 1801-го года.
На подлинном приложена печать царевича Давыда.
С подлинным верно: священник Алексий Петриев.

3. კრებული «მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის», 1948, ნაკვ. I (26), გვ. 79-80

ჩვენ გამოვავლინეთ დოკუმენტი, საიდანაც ჩანს, რომ გიორგი მეფის სიგელისა და დავით ბატონიშვილის აქ მოყვანილი შუამდგომლობის საფუძველზე, 1803 წელს ხეჩატურ ბებუროვი შეუყვანიათ იმდროინდელ პენსიონერთა სიაში [იხ. დოკ 4].

57. Всеподанныйшии рапортъ кн. Цицианова, отъ 17-го ноября 1803 года, № 107.

П е н с и о н е р ы .			
1	Княгиня Дареджана Сурханова По приказу царя Георгія на имя кн Александра Чавчавадзе значить получать ей ежегодно 80 руб денегъ, да 6 халваровъ хлѣба—всего	140	Кажется слѣдуетъ 140
2	Вдова умершаго кап Давида Кананова жена Анна По приказу царя Георгія на имя кн Александра Чавчавадзе значить получать ей ежегодно	60	Кажется слѣдуетъ 60
3	Дворянинъ Гома Чикондзе По приказу царя Георгія на имя чп новниковъ царскихъ значить получать ему ежегодно деньгами 30 р, да также хлѣба, ячменя, вина, мяса, свѣчь и соли, всего будетъ	90	Кажется слѣдуетъ 90
4	Дворянинъ Димитрій Гарсевановъ По приказу царя Георгія сказано отдавать ему деньгами и также порцію, какъ онъ имѣлъ при царѣ Иракли По собственному же его показанію выходить	140	Не слѣдовало бы по показанію отпускать; но во уваженіе старости гтубокой, слѣдуетъ кажется 140
5	НВ Престарѣлый челоуѣкъ Дворянинъ Хечатуръ Бебуровъ НВ Оружейный мастеръ; по грамотѣ царя Георгія опредѣлено ему получать ежегодно 60 руб да 6 халваровъ хлѣба, всего на	120	Послику сіе жалованье производилось уповательно за то, что онъ на царя работалъ, яко ремесленникъ, безденежно, нынѣ ни на кого безъ денегъ работать не будетъ, то по мнѣнію моему не слѣдуетъ; развѣ благоутодно будетъ въ одобрение мастерства и въ ненарушимости грамоты оставить ему сей пенсіонъ 120

4. Акты, собранные Кавказскою Археографическою комиссіею, Тифлис, 1868. - Т. II, ч. 21, N1672. - С. 38

მაგრამ, ვიდრე სხვა საარქივო დოკუმენტებს განვიხილავთ, ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს იმ ფაქტის წარმოჩენა, რომელიც უკავშირდება ხეჩატურ ბებუროვის ტყვეობაში ყოფნას. როგორც ვგებულობთ, 1804 წ. აგვისტოს ერევნის ალყის დროს იგი ტყვედ ჩაუვარდა ირანელებს, სხვა ცნობილ თავად-აზნაურებთან ერთად [იხ. დოკ 5]. მისი ერთ-ერთი მონაწილე, გენერალი ივანე ორბელიანი იმავე წლის ნოემბერში პავლე ციციანოვს თხოვს დახმარებას განთავისუფლებაში [იხ. დოკ 6]. როგორც ცნობილია, ივანე ორბელიანი ტყვეობიდან გაიქცეულა, მაგრამ, სხვების და მათ შორის ხეჩატურ ბებუროვის შემდგომი ბედის შესახებ წყაროები ინფორმაციას აღარ გვაწვდიან. ვიცით მხოლოდ ის, რომ მათ განთავისუფლებაში ქართველი ხელისუფლები (პ. ციციანოვი) სპარსელებს გამოსასყიდს სთავაზობდნენ, რაზედაც ისინი თანახმანი ყოფილან [Акты, собранные Кавказскою Археографическою комиссіею, Тифлис, 1868. - Т. II, ч. 21, N1672. - С. 814].

ასეა თუ ისე, ხეჩატურ ბებუროვს ტყვეობიდან თავი დაუღწევია, რადგან მის შესახებ ცნობებს უკვე მოგვიანებით ვხვდებით. ბუნებრივად იბადება კითხვა, რა სახის მონაწილეობა უნდა მიეღო ხეჩატურს ერევნის ამ ბრძოლაში. ამის სავარაუდო პასუხი შეიძლება იყოს ქვემოთ მოცემულ დოკუმენტში არსებული პავლე ციციანოვის ცნობა, რომლის მიხედვით, იმ დროს ტყვედ ჩავარდნილი თავად-თავადაზნაურები იქ სავაჭრო საქმეებისთვის ყოფილან ჩასულნი *[იხ. დოკ 5]*.

1672. *Всподданнѣйшій рапортъ кн. Циціанова, отъ 15-го августа 1804 года, № 44. — Эривань.*

Имѣю счастье всеподданнѣйше представить здѣсь списокъ, изъ коего В. И. В. усмотрѣть соизволите имена тѣхъ князей и дворянъ, кои возжелали возвратиться въ Грузію по причинѣ болѣзненнаго здѣсь воздуха и недостатка въ продовольствіи и несмотря, что я предлагалъ имъ объ опасности до Памбакъ отъ многихъ непріятельскихъ партій, отправились съ нѣсколькими Тифлискими мѣщанами, пріѣхавшими было сюда для торгу, въ чаини, что Эриванская крѣпость уже взята, и укрывшимися при возвращеніи товарищей ихъ по повелѣнію моему съ прикрытіемъ, посланнымъ за провіантомъ. А какъ по достовѣрнымъ слухамъ, дошедшимъ сюда чрезъ спасагося кн. Рафаила Эрнстова Арагвскаго и нѣсколькихъ Армянъ, извѣстно стало, что на нихъ было сдѣлано отъ непріятельской партіи нападеніе; что не имѣя начальника съ головою, равной имъ силою, были разбиты и большая часть захвачены въ плѣнъ,—о чемъ подтвердилъ и высланный съ изрубленными руками изъ Персидскаго лагеря конюхъ кн. Орбеліани.

Сколько ни сами виноваты сему несчастному и непріятному приключенію какъ малодушные князья, такъ и жадные къ прибытку непослушные Армяне; но происшествіе сіе должно возгордить Баба-хана, потерявшаго было всю надежду къ полученію и самаго малѣйшей выгоды. И хотя первостатейность родовъ князей, попавшихся въ плѣнъ, налагаетъ обязанность стараться силою или деньгами возвратити оныхъ; но первое по позднему времени быть не можетъ, а о послѣднемъ, могущемъ исполнено быть и зимою, приемию смѣлость испрашивать Высочайшаго повелѣнія со опредѣленіемъ точной суммы, дабы я потому могъ распредѣлить обѣщанія.

Списокъ князей и дворянъ, отправившихся въ Тифлисъ 7 го августа изъ отряда моего

Князь ген-л Иванъ Орбеліани; и с-ки Асланъ Орбеліани и Луарсабъ Сумбитовъ, и а Зурабъ Орбеліани, Юсифъ Шалкиевъ, Рзаазъ Баратовъ, Еремѣй Ваграшовъ, Соломонъ Орбеліани, Весапъ Вебутовъ, Давидъ Баратовъ, Давидъ Баратовъ и Рзаазъ Тархановъ. Дворные Чапуръ Ешилоповъ, Ростомъ Меликовъ, Каймазовъ, Беша Турнестановъ, Георгій Коргановъ, Григорій Сарвасидзе, Тифлисскій оружейный мастеръ Хечатуръ и сверхъ того служителей оныхъ князей и дворянъ и Тифлисскихъ гражданъ до 150 челъ взято въ плѣнъ. Изъ числа сихъ особъ спасся бѣгствомъ и возвратился въ отрядъ кн. Рзаазъ Эрнстовъ Арагвскій. Сверхъ сего по рапорту маюра Ходжаева спаслись также бѣгствомъ и прибыли въ селъ Кара-кельс, князь бригадиръ Таназъ Орбеліани, тит с. Тава Аргутинскій, Соломонъ Тархановъ, Теймуразъ Ваграшовъ, Иванъ Меликовъ и дворянинъ Иліа Ваграшовъ, и разнаго званія Грузинъ и Армянъ 15 человекъ.

1678. *Письмо кн. Ивана Орбелиани кн. Цицианову, отъ 10-го ноября 1804 года.—Тавризь.*

Мое несчастіе предало меня такому неожиданному искушенію, что удалило отъ вашего отечески милостиваго сердца. На сей разъ мы избѣгли смерти, а послѣ да будетъ воля Божія. Баба-ханъ отдалъ насъ Тавризскому беглербегу; списокъ плѣнныхъ, которые находимся въ Тавризѣ арестантами, у сего представляю. До сей поры мы имѣли на шеяхъ цѣпи, но нѣсколько дней тому цѣпи съ насъ сняли и, надѣвъ намъ кандалы на ноги, такъ содержатъ. Болѣе сего доложить вамъ я не осмѣлился. Подробно обо мнѣ расскажетъ доставитель сего письма. Просимъ оказать человѣколюбіе и позаботиться о насъ чѣмъ можно.

Списокъ

1) Орбелиани Іоаннъ, 2) Орбелиани Зурабъ, 3) Орбелиани Соломонъ, 4) Барата швили Давидъ, 5) Сумбатовъ Луврсабъ, 6) Така-швили Ревазъ, 7) Тархия швили Ревазъ, 8) Шаликовъ Іосефъ, 9) Така-швили Давидъ, 10) Туркпистани швили Беція, 11) золотыхъ дѣлъ мастеръ *) Хечатуръ, 12) Орбеліа или Аславъ, 13) Мухран батони-швили Ерміѣ (Этихъ двухъ Баба-ханъ взялъ въ Тегеранъ) 14) Симоновича баталова оеицеръ Василій съ 25 солдатами—также взяты въ Тегеранъ, 15) еще 1 оеицера взяли, но кто онъ — не знаю; 16) патріархъ Данилъ и сынъ мелика Аио содержатся здѣсь, въ Тавризѣ

6. Акты, собранные Кавказскою Археографическою комиссіею, Тифлис, 1868. — Т. II, ч. 21, N1672. — С. 813

როგორც ცნობილია, 1818 წელს თბილისში დაარსდა ქართლ-კახეთის თავად-აზნაურთა საკრებულო, რომელიც უფლებამოსილი იყო განეხილა თავად-აზნაურთა წოდების მაძიებელთა საქმეები და გაეცა წოდებაში მათი დამტკიცების საბუთები. მართებულად აღნიშნავს პროფ. ზურაბ ჭუმბურიძე, რომ ეს პროცესი რთული იყო და ყოველგვარ შემთხვევითობას გამორიცხავდა [ზ. ჭუმბურიძე, *ქართლ-კახეთის თავადთა და აზნაურთა ოჯახები, თბ., 2005, გვ. 7*].

მართალია, ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს ხეჩატურ ბებუროვის წოდებრივი საკითხების ძიება, მაგრამ, სწორედ ასეთი შინაარსის დოკუმენტებმა შემოგვინახა მისი წარმომავლობის დასადგენად საჭირო და სანდო ინფორმაცია, რომელსაც ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით განვიხილავთ. 1811 წლის 29 ნოემბრით დათარიღებულ 3 გვერდიან საბუთს, რომლის ტექსტის საწყისი ნაწილი ჩვეულებისამებრ ეძღვნება ღმერთის მოხსენიებას, მოსდევს ქართველ მეფეთა და ბატონიშვილთა ვრცელი ჩამონათვალი, რომელთა სახელით საუბარია ხეჩატურ ბებუროვის წარმომავლობისა და საქმიანობის შესახებ. ამ დოკუმენტის მიხედვით, **ხაჩატურის ბაბუა** დროთა გარემოების გამო გადმოსახლებულა **განჯიდან თბილისში** თავის შვილ **ოჰანესთან** ერთად და საქართველოს ქვეშევრდომობა მიუღია. როგორც ჩანს, ოჰანესს განსაკუთრებული

ხელოვნებით ბევრი კარგი სამსახური გაუწევია სამეფო კარისთვის. ხოლო, თვით ხაჩატურს, მამაზე ბევრჯერ აღმატებულს ცოდნით, გაუკეთებია ისეთი მაღალი ხარისხის ხმლები ბულატისგან (საუკეთესო ფოლადი), რომლის მსგავსი საქართველოში არ ყოფილა. შემდეგ აღნიშნულია, რომ 1792 წ. 2 აგვისტოს მეფე ერეკლე II-ს სიგელით მისთვის აზნაურობა უბოძებია. ამ დოკუმენტში განსაკუთრებულ საყურადღებოა, რომ მისი ავტორები ხაჩატურ ბაბუროვს ქართველ აზნაურს უწოდებენ [იხ. დოკ 7].

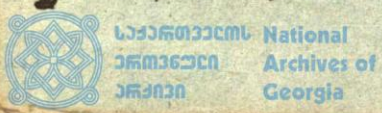
Божією милостию мы отъ Колета Усеева, Давида
 Саломоновва, Баграмова сыновъ милостиваго царя твоего
 Мурава, царя всей Грузіи ипрочеихъ иракій, ивнутри
 наша царица доридъ ирожденная княжна Дарьянова
 любезнаго сына нашего первоуродиваго патриарха Георгіа
 Урсина, Сахтанова, Мисіаева, Александрѣ икарнавава,
 сына нашего Давыда Іаанива, Баграва, Меймурава
 Михайла, Гасріава, шіа Леона, ишаравва французскаго
 сына нашего Трапезу твоему вкрно поданному зорнишана
 твоему кто наводитъ на стаи зомитова иврти
 иврти днама мастору хата твоя Бабурову, ивтямъ
 твоимъ ивану Бабурову ивтире Бурчицелю по твоему
 твоему, во изъясненіе твое что днама твоего
 итвоемъ итвоемъ времени, переселись изъ Ганари
 втисрелись, ивтире втвоемъ наше прирелись
 одного сына твоего отца твоего, именемъ огагеса,
 итвоемъ ивтире ивтире втвоемъ своимъ огагеса
 итвоемъ ивтире, именемъ память Родителю нашему
 итвоемъ итвоемъ втвоемъ итвоемъ огагеса твоего
 отиришана знаши, ввтире втвоемъ итвоемъ
 царству нашему доверствъ твоемъ зорнишана
 етвое, итвоемъ днама итвоемъ итвоемъ твоемъ
 итвоемъ, что подобнаго во всей Грузіи итвоемъ не
 было и етвоемъ того днама днама нашъ собственнаго
 итвоемъ итвоемъ итвоемъ итвоемъ итвоемъ
 итвоемъ итвоемъ итвоемъ итвоемъ итвоемъ
 итвоемъ итвоемъ итвоемъ итвоемъ итвоемъ

700

вая твоего жаления твоя и детей твоих, равно
 все будущее впродолжение твою почитание в древние
 древности, твоя как и твои предки твои
 происшедши от знатного рода. А в сие время
 того и повелеваем великий наш князь
 великий, предсказавши иноплеменным и подобным
 своим признавать всех вас и почитать
 древними древностями наравно с прочими
 естли же кто тебя или по твоему твоего
 обещанию, нарушит, или убьет, то ты
 будешь по закону нашему, твоему и предкам
 твоим твоя и предкам твоим. Какое единство
 каждому древнему князю нашей земли
 и утверждение и за великим великим
 князем от нас, так вот переписано в
 наших писанах рукою предсказавшего Ивана
 нашего думного дьяка Алексея Акулиничева
 1792 года в сених наших печатях значится царь
 великий великий великий великий, великий великий
 великий Александр, великий великий великий великий
 великий, великий великий великий великий великий

№ 5000

Это сие переписано сделано в присутствии
 великого ипотрианского дьяка по прошению
 и по воле халатно великого великого

საქართველოს
 ეროვნული
 არქივი National
 Archives of
 Georgia

сего Императорского Высочайшего повеления исполнено
и подписано в Санкт-Петербурге в том же 1844 году
Секретарь Императорского Высочайшего
Секретарь Александр
Иванов

усердно исполнено
по повелению
Секретарь Императорского
Высочайшего
Секретарь Александр
Иванов
за переписку 1⁴ 50¹⁰⁰ 3¹⁰⁰ 3¹⁰⁰

M
N.

7. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი,
ფონდი 1, ან. 1. საქმე 434, გვ. 7-8

8. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი,
ფონდი 1, ან. 1. საქმე 434, გვ. 4

როგორც ზემოთ მოყვანილ ამ ორ დოკუმენტში ვხედავთ, პირველ მათგანში ხეჩატურის სახელი და გვარი წერია ხაჩატურ ბაბუროვი, მეორეში - ხეჩატურ ბებუროვი. აქ აშკარად საქმე გვაქვს ასოთა ცვალეზადობასთან გვარ-სახელებში. დროთა განმავლობაში ასოთა ასეთი ცვალეზადობა ან დაკარგვა გვარ-გვარებში კარგადაა ცნობილი სამეცნიერო ლიტერატურაში, – აღნიშნავდა აკადემიკოსი სიმონ ჯანაშია [ს. ჯანაშია, შრომები, III, 1959, გვ. 40–45]. ეს გარემოება საფუძვლიანად შეისწავლა აკადემიკოსმა ვარლამ თოფურიამ, რომლის შესახებ იგი წერდა: „ერთიდაიგივე ბგერა ერთ შემთხვევაში შეიძლება დაიკარგოს, მაგრამ მეორე შემთხვევაში ჩაერთოს“. ავტორს ნაშრომში მრავალი ასეთი სახის მაგალითი მოჰყავს [ვ. თოფურია, ქართლური, თბ., 1925, გვ. 135–138].

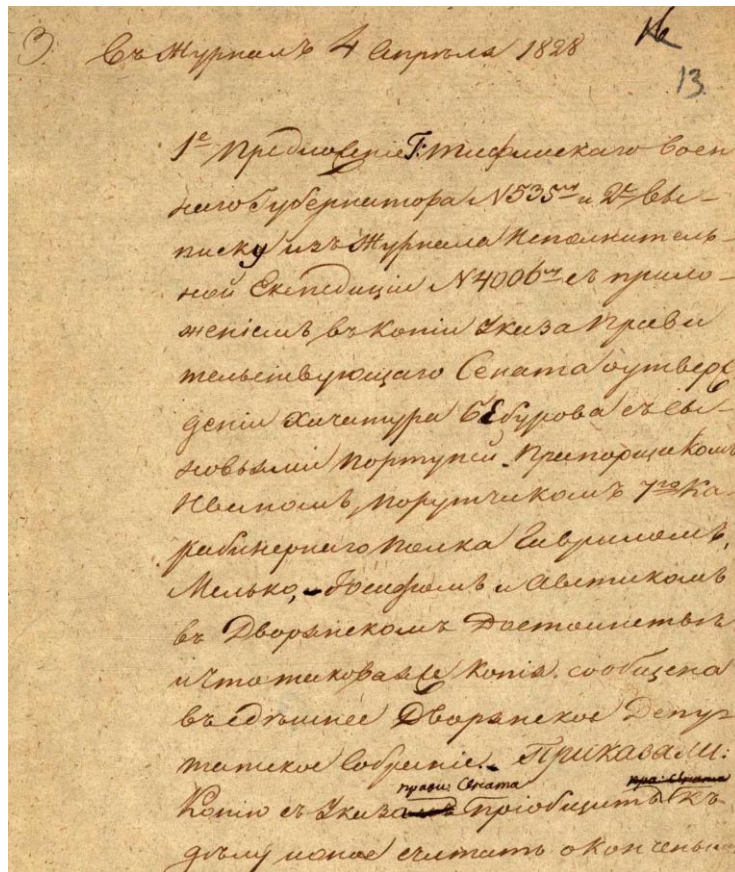
ამასთანავე, ვნახოთ დოკუმენტი, საიდანაც ირკვევა ხეჩატურ ბებუროვისა და მისი შვილების დაბადების თარიღები, რომელიც სავარაუდოდ თვითონ ხეჩატურის შედგენილი უნდა იყოს. იგი არ არის დათარიღებული, მაგრამ, ვინაიდან საარქივო საქმეში 1821 წლის ზემოაღნიშნულ დოკუმენტის მომდევნოდ გვხვდება, ისიც ამავე წელს უნდა მიეკუთვნებოდეს. ამ დროს იგი 55 წლის ყოფილა [იხ. დოკ 9], ანუ, დაბადებულია 1766 წელს. ეს საარქივო საქმე დოკუმენტებს მოიცავს 1821 წლიდან 1828 წლამდე [იხ. დოკ 10] და ხეჩატურ ბებუროვი 1828 წლის დოკუმენტშიც იხსენიება, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ იმ დროისათვის იგი ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო [იხ. დოკ 11]. როგორც ჩანს, ხაჩატური თავის საქმიანობასაც აგრძელებდა, რადგან არსებობს მის მიერ 1827 წელს დამზადებული ხმალი, რომელიც იმავე წელს რუსეთის მეფე ნიკოლოზ პირველისთვის მიურთმევიათ [იხ. დოკ 12. Yuriy A. Miller, *Caucasus Arms from the State hermitage Museum, St. Petersburg 2004, pp. 84-85*].

მეფისწავლის თავის დასრულების აღიარების წლები 33 წელი	ბუცია	მეფისწავლის სიძის	მეფისწავლის სიძის	მეფისწავლის სიძის	მეფისწავლის სიძის	მეფისწავლის სიძის
ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი
ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი
ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი
ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი
ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი	ბაბუა 20 წელი

ბაბუა 20 წელი

9. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი,
ფონდი 1, ან. 1. საქმე 434, გვ. 6

434	297	53	Переписка с Главноуправляющим в Грузии об утверждении в дворянском происхождении Бабурова Х.	13 дек 1821 4 апр 1828	13
-----	-----	----	--	---------------------------	----

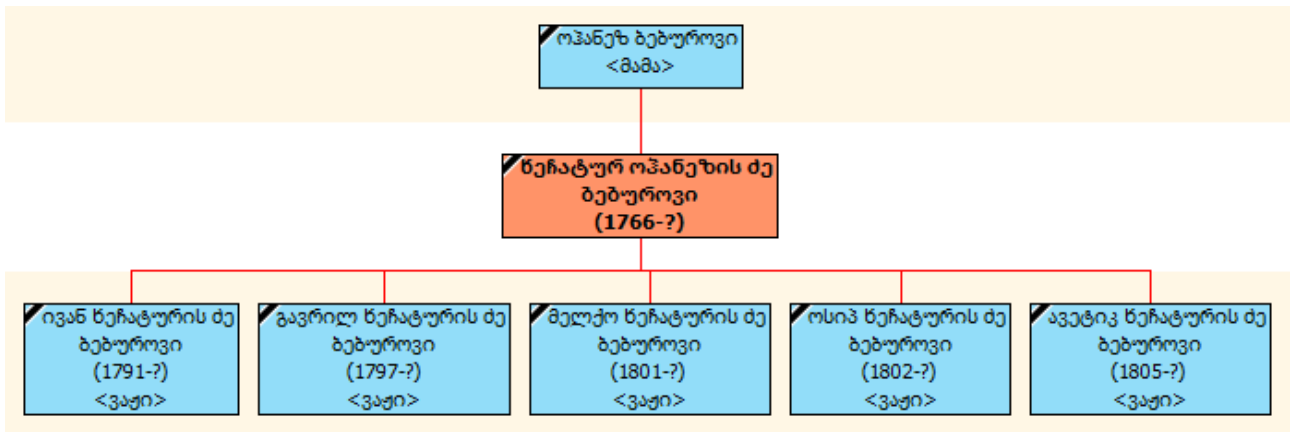

11. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფონდი 1, ან. 1. საქმე 434, გვ. 13

12. ხმალი ინახება ერმიტაჟში (სანქტ-პეტერბურგი) [ფოტოს წყარო](#)

ამ მასალისა და ხეჩეტურ ბეზუროვის მამის ვინაობის ჩვენს ხელთ არსებულ ცნობების საფუძველზე შევადგინეთ მცირე გენეალოგიური ხე მისი ბიოგრაფიისა და ოჯახის შედარებით ნათლად წარმოსაჩენად.

13.

ახლა უნდა შევეხოთ ხეჩატურ ბებუროვის წარმომავლობის ერთ-ერთ საინტერესო საკითხს, მისი გვარის კავშირსა და ურთიერთმიმართებას ბებურიშვილის გვართან. ცნობილია, რომ ასეთი თემა წამოიჭრა და გააქტიურდა მას შემდეგ, რაც ზეპირი გზითა თუ ზოგიერთი ბეჭდური გამოცემით გავრცელდა ცნობა, თითქოს ილია ჭავჭავაძის დედა მაგდანა (მარიამ) ქრისტეფორეს ასული ბებუროვი (ბებურიშვილი) ეროვნებით სომეხი იყო. ქრისტეფორეს კი გრიგორიანული (მონოფიზიტური) სარწმუნოება ნამდვილად მიუღია და ნათლობის დროს სახელად ხეჩატური დაარქვეს. აქედან გამომდინარე ისიც ითქვა, რომ მაგდანას მამა ხეჩატურ ბებურიშვილი და იარაღის ოსტატი ხეჩეტურ ბებუროვი იდენტური პირები შესაძლოა ყოფილიყვნენ. მაგრამ, როგორც ამ აზრის მქონე პირებისთვის, ასევე მათი ოპონენტებისთვის არ იქნებოდა ცნობილი ჩვენს მიერ გამოვლენილი დოკუმენტები, რომლის მიხედვით მაგდა ბებურიშვილის დაბადების დროს, 1818 წელს იარაღის ოსტატი ხეჩატურ ბებუროვი 52 წელს იქნებოდა მიღწეული და ყავდა 5 ვაჟიშვილი, რაც უნდა გამორიცხავდეს დასახელებულ ფაქტს.

ასეთი სხვა არასწორი ფაქტები და მის შესახებ მოყვანილი დამახინჯებული არგუმენტები, საკმაოდ მწვავედ გააკრიტიკეს და საფუძვლიანად უარყვეს ქართველმა მეცნიერებმა, რომელთა გამეორება საჭიროდ არ მიგვაჩნია. ამიტომ, მოვიყვანთ მხოლოდ ერთ ამონარიდს ქართულ-სომხური ურთიერთობების ცნობილი მკვლევარის, გურამ მაისურამის სტატიიდან [იხ. დოკ. 14], ხოლო, წინამდებარე ნაშრომს ბოლოში სრულად ურთავთ პროფ. როლანდ თოფჩიშვილის გამოკვლევას ბებურიშვილთა გვარის ისტორიის შესახებ.

С. Мамулов . Илью Чавчавадзе он также превратил в армянина наполовину, так как мать Ильи Мариам Бебуришвили объявил армянкой Бебурян, и разумеется, все это – без каких-либо оснований. Как видно, и на сей раз опираясь на сплетни, распространенные в некоторых кругах. Однако при этом достоверно известно, что Бебуришвили были кахетинские князья. Эта фамилия происходит от грузинского собственного имени Бебури, довольно широко распространенного в средневековой Грузии. Еще в XIV веке базиертхуцеси (сокольничего) кахетинского царя Александра звали Бебури³⁵. Это имя часто встречалось в княжеском роду Вачнадзе. Так называется в настоящее время одно из сел Лагодехского района. От этого имени происходят фамилии Бебуришвили, Бебуриа, Бебуридзе³⁷. Понятно, что чужой антропоним не смог бы так глубоко укорениться в грузинской ономастике и не смог бы так широко охватить все его сферы.

³⁵ Картлис Цховреба, 1, сс. 72-93.

³⁶ «Памятники грузинского права», II, Тбилиси, 1965, с. 196. (На груз. языке).

³⁷ Илья Мансурадзе, Грузинские имена и фамилии, Тбилиси, 1981, с. 35. (На груз. языке).

14. Г. Майсурадзе, Новые попытки искажения исторической правды.

В книге: Некоторые вопросы истории Грузии в армянской истортографии, Тбилиси 2009, стр. 234

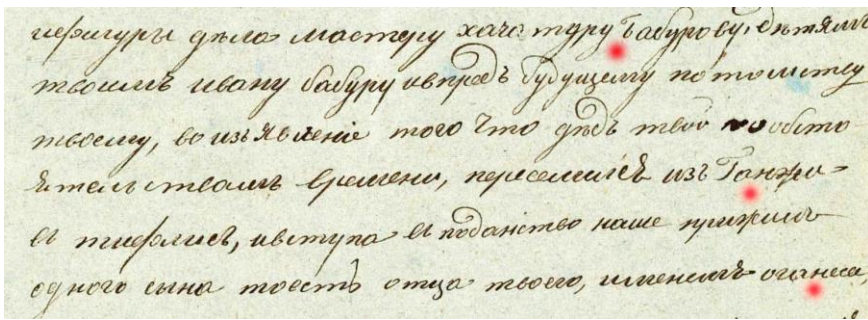
სრულიად ვეთანხმებით ბატონ როლანდ თოფჩიშვილის მოცემულ სტატიამი გაკეთებულ დასკვნებს ბებურიშვილთა ქართული თავადური წარმომავლობის შესახებ. მაგრამ, ვერ გავიზიარებთ მის ნაშრომში აღნიშნულ ამ ფაქტს: „არ არსებობს სომხური გვარი, რომლის ფუძეც ბებურია“. არსებობს 'ბებური' და 'ბაბური' ფუძიანი სომხური გვარები, რომელთა ნახვა შესაძლებელია ინტერნეტის საშუალებითაც. მაგრამ, ეს გარემოება არ მეტყველებს იმაზე, რომ მათ ქართულ გვარ ბებურიშვილთან რაიმე ნათესაური კავშირი გააჩნდათ. აკად. აკაკი შანიძის მართებული განმარტებით, „ერთი და იგივე სახელი სულ სხვადასხვა წარმოშობის პირებს შეიძლება ჰქონდეთ. მიუხედავად ერთნაირი გვარისა, წარმოშობით ისინი შეიძლება სხვადასხვანი იყვნენ და ნათესაური კავშირი არ ჰქონდეთ“ [ა. შანიძე, თეოფორული სახელები ქართველურ ენებში, თსუ შრომები, 1951 წ. №45, გვ. 195–196].

ამასთანავე, ამ ორი გვარის ურთიერთობის გასარკვევად არავითარი საფუძველი არ არსებობს ვამტკიცოთ, რომ ქართველი ბებურიშვილები სომხეთში შესაძლოა წასულიყვნენ საცხოვრებლად და იქ თავიანთი გვარის სუფიქსი -შვილი, -ვი სუფიქსით შეეცვალათ, ანდა, დასახლებულიყვნენ განჯაში, სადაც XVIII საუკუნეში ხეჩატურ ბებუროვის წინაპრებს უცხოვრიათ და იქ გამხდარიყვნენ ბებუროვები და სომხური საკუთარი სახელებიც დაერქვათ (ოჰანესი, ხეჩეტური...). ასეთი მტკიცებულების საშუალება გვექნებოდა იმ შემთხვევაში, თუ ქართველ ბებურიშვილთა გვარის საქართველოში გასომხების შესახებ საუბრისთვის გვექნებოდა რაიმე საფუძველი, როგორც ეს გამოიკვეთა ჩვენს მიერ ცოტა ხნის წინ დაწერილ ნაშრომში, ასევე ცნობილ საბრძოლო იარაღის ოსტატ გეურქ ელიაროვის წარმომავლობის შესახებ. მასში ჩვენ იმ

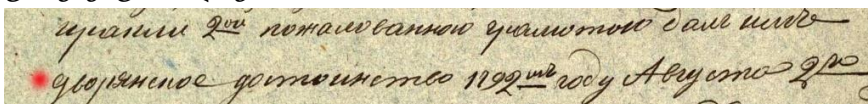
დოკუმენტს ვეყრდნობით, რომელიც ადასტურებს გეორგი ელიაროვის წინაპრის ელიარაშვილის საქართველოდან არზრუმში გადასვლას, რასაც ვერ ვიტყვით ბებურიშვილების შესახებ, რომ ისინი საქართველოდან განჯაში უნდა წასულიყვნენ საცხოვრებლად.

არც პირიქითი მოვლენის დამამტკიცებელი ფაქტები მოგვეპოვება, ანუ, განჯიდან თბილისში მოსულმა ბებუროვებმა რომ ბებურიშვილების გვარი მიიღეს. ისინი ბებურიშვილის გვარით საისტორიო საბუთებში არ გვხვდებიან, მხოლოდ, აკად. შ. მესხია იხსენიებს მათ ასე, მაგრამ გაურკვეველი წყაროთი და მიზეზით, როდესაც მისსავე ზემოთ დასახელებულ პუბლიკაციაში წერია 'ხეჩატურ ბებუროვი'. კიდევ ერთი ფაქტია აღსანიშნავი, რომ ქართველი წარჩინებულები 1811 წლის ზემოთ მოყვანილ წერილში ბებუროვებს 'ქართველ აზნაურად' ასახელებენ [იხ. დოკ. 7]. ჩვენ მათ აზნაურულ ტიტულში, რომელიც მეფე ერეკლესგან მიუღიათ, ეჭვი არ გვეპარება, მაგრამ, მათი ეთნიკურად ქართველობის შესახებ ეს ციტატა არადაამაყოფილებელია. აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ ჩვენთვის საინტერესო ბებუროვების რაიმე ნათესაური კავშირი ერეკლე მეფის ცნობილ თანამებრძოლ პაპა ბებურიშვილთან არ ჩანს.

ამრიგად, ზემოთ მოყვანილი საარქივო დოკუმენტების საფუძველზე ირკვევა, რომ XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში მეფე ერეკლე II-ისა და მეფე გიორგი XII-ის კარზე მოღვაწე საბრძოლო იარაღის ოსტატი ხეჩატურ ბებუროვის ბაბუა თავის შვილთან ოჰანეზთან ერთად თბილისში განჯიდან გადმოსახლებულან და ჩვენი ქვეყნის ქვეშევრდომობა მიუღიათ [იხ. ფრაგმენტი 1]. აქ 1766 წელს დაბადებულა ოჰანეზის შვილი ხეჩატურ ბებუროვი, რომლისთვისაც სამეფო კარზე წარმატებული მოღვაწეობისთვის 1792 წ. ერეკლე II-ს აზნაურობა უბოძებია [იხ. ფრაგმენტი 2]. ამიტომ, მას იმდროინდელი ქართველი წარჩინებულები „ქართველ აზნაურად“ იხსენიებენ [იხ. ფრაგმენტი 3]. თუმცა, მისი ქართველური წარმომავლობის შესახებ ინფორმაცია არ მოგვეპოვება და სავარაუდოდ, იგი ეთნიკური სომეხი უნდა ყოფილიყო, რომელსაც შეიძლება 'გაქართველებული სომეხი' ვუწოდოთ. ერთ-ერთი საარქივო დოკუმენტის მიხედვით, ხაჩატურ ბებუროვი 55 წლის ასაკამდე ცოცხალი ჩანს [იხ. ფრაგმენტი 4].

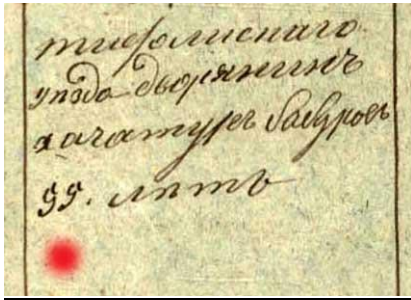
ფრაგმენტი 1. დოკ. 7.

ფრაგმენტი 2. დოკ. 8.

ფრაგმენტი 3. დოკ. 7.

ფრაგმენტი 4. დოკ. 9.

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
რეზო ხუციშვილი

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'R. Khutsishvili'.

თბილისი, 2021 წ. ივნისი

წინამდებარე ნაშრომი შესრულდა მესაჭურველე გოჩა ლალიძის დაკვეთით

ახლა ბებურიშვილების გვარის შესახებ. ილიას ზრდი-
და დედა, ბებურიშვილების ქალი, რომელმაც პოეტის სიტყვებით
„მშვენიერად იცოდა მაშინდელი ქართული მწერლობა. სულ ზეპირად
ჰქონდა დასწავლული თითქმის ყველა ლექსი და ყველა ძველებური
მოთხრობა და რომანი“... (ი. ჭავჭავაძე, რჩეული ნაწერები ხუთ ტო-
მად, ტ. V, თბ., 1987, გვ. 147). სხვანაირად არც შეიძლება. მაშინ-
დელი ქართული ინტელიგენცია, სწავლული ადამიანები ძირითადად
თავადაზნაურებისაგან შედგებოდა. ილიას დედა თავად ბებურიშვი-
ლების გვარიდან იყო. მაგრამ თუ ჩავიხედავთ ზემოთ ნახსენებ გიორ-
გიევსკის ტრაქტატის დანართში, იქ ბებურიშვილების გვარს ვერ აღ-
მოვაჩენთ. ბებურიშვილების გვარი არც იოანე ბაგრატიონს ყავს
მოხსენებული. თავისთავად ცხადია, კითხვა გაჩნდება: რატომ? სა-
ქართველოში იყო ერთგვარი წესი გვარიდან ახალი გვარსახელების
გაჩენისა. ასეთი ტენდენციისა აღმოჩნდა ბებურიშვილების გვარიც.
საისტორიო საბუთების თანახმად, ბებურიშვილები ვაჩნაძეებს გამო-
ყოფიან. ასე რომ, ბებურიშვილების შტო-გვარი ვაჩნაძეთა დედა-გვა-
რიდანაა გამოსული; ბებურიშვილები ჯერ ვაჩნაძეთა დანაყოფი მამი-
შვილობა იყო, რომელიც შემდეგ გადაიქცა გვარსახელად. მაგრამ უნდა
ითქვას, რომ ბებურიშვილები ვაჩნაძეობასაც ვერ სთმობდნენ, ხან
უპირატესობას ვაჩნაძის გვარს ანიჭებდნენ, ხან კი ბებურიშვილისას.
იოანე ბატონიშვილი თავად ვაჩნაძის შვილების შესახებ წერს: „ხოლო
მეორეცა გვარი მიიღეს ბებურისა გამო, რომელიც იყო ვაჩნაძე ბე-
ბურ, ჩინებული ვაჟკაცი. ამის გამო აწ უწოდებენ ბე-
ბურიშვილებადცა. ვაჩნაძეები ესენი არიან მამულით სა-
ხელებითაც და გვარადწოდებულნი, ესე იგი ასათისშვილებად და აგა-
თოშვილებად და ონანაშვილებად, ხოლო პირველნი არიან ამათ შორის
მოსახლენი: 1) ბებურის შვილები, 2) ყაპას შვილები, 3) გიორგის
შვილები, 4) აიდებურის შვილები, 5) თამარის შვილები და ომანის
შვილები. ესენი სახლობენ კარდენახს. ხოლო აგათოშვილები ბაჟურ-
ციხეს და ონანაშვილები კოლაგს“ (გვ. 40—41).

გიორგიევსკის ტრაქტატის დანართის შემდგენლებს, რა თქმა უნ-
და, ბებურიშვილების გვარი არ გამოჩენიათ, რადგან ამ პერიოდისა
და XIX ს-ის ზოგიერთ საბუთში ისინი ვაჩნაძეებად იგულისხმებიან,
თავდაპირველი გვარით (ვაჩნაძე) არიან მოხსენებული, ხოლო ბებუ-
რიშვილი საბუთის შემდგენელთა მხრივ ვაჩნაძეების გვარის დანა-
ყოფად, მამიშვილობად იგულისხმებოდა. მართალია, ბებურიშვილები
ვაჩნაძეთა გვარიდან გამონაყოფი გვარი იყო (ისე როგორც ონანაშვი-
ლები, აგათოშვილები), მაგრამ არასოდეს არ ეძლეოდა დაეიწყებას

ბებურიშვილების ვაჩნაძეთა გვარიდან წარმომავლობა. ძალიან ხშირად „ბებურიშვილი“ და „ვაჩნაძე“ ერთმანეთის გვერდით თანაარსებობდნენ. შეიძლება ითქვას, რომ საბოლოოდ ბებურიშვილები არც გამოყოფიან ვაჩნაძეებს. XIX ს-ის მეორე ნახევარსა და XX ს-ის დასაწყისში მათ გვარი ოფიციალურად ვაჩნაძისა გაიფორმეს.

როდის გამოეყო ბებურიშვილების გვარი (თუ გვარის დანაყოფი) ვაჩნაძეებს? ზემოთ ჩვენს მიერ მოყვანილი იოანე ბაგრატიონის ამონაწერიდან ეს არ ჩანს. ის მხოლოდ იმას უთითებს, რომ მათ გვარი მიიღეს ბებურ ვაჩნაძისაგან. 1662—1692 წლების საბუთში მოხსენიებულია ბებურ ვაჩნაძე (პალ, II, გვ. 120). მაგრამ ის არ უნდა იყოს ბებურიშვილების გვარის (თუ მამიშვილობის) საფუძვლის ჩამყრელი. როგორც ჩანს, ბებური ვაჩნაძეების გვარის ტრადიციული სახელი იყო. იმავე პერიოდის (1662—1679 წლების) საბუთში ვაჩნაძეების ვარიანტად ბებურიშვილების გვარიცაა დასახელებული. ზემოხსენებული ბებურ ვაჩნაძის მამა რამაზი საბუთებში ხან ბებურიშვილად და ხან ვაჩნაძედაა ჩაწერილი (პალ, II, გვ. 181). 1710 წლის განჩინებაში ზურაბ და ღურმიშხან ბებურიშვილები ვაჩნაძის გვარიოც არიან ჩაწერილი: „ვაჩნაძე ბებურიშვილები ზურაბ და ღურმიშხან და დათუნა აფხაზიშვილი კარდანეჯის ბოლოს საჯნავს მიწაზე შეცილებულიყვნენ (ქსძ, IX, გვ. 232). იგივე შეიძლება ითქვას აგათოშვილებზე. 1659 წლის საბუთით ამოვარდნილი დავით ვაჩნაძის შვილი კომლი კარდენახს, ჩალაუბანს და ბაკურციხეს, აგრეთვე მამული ბეჟან და გიორგი აგათოშვილებისათვის უწყალობებიათ. აგათოშვილები ბეჟან და მისი შვილი დავით პირველად 1648 წლის საბუთში არიან დასახელებული. ასე რომ, როგორც ბებურიშვილების, ისე აგათოშვილების ვაჩნაძეთა გვარიდან გამოყოფა XVI—XVII სს. მიჯნაზეა საგულვებელი.

1683 წლის საბუთში ალავერდის წმინდა გიორგის ეკლესიისათვის შეწირულობის წიგნში, როგორც შეწირული ყმა-მამულის სარქარი დასახელებულია ბებურიშვილი პაპუნა (პალ, I, გვ. 488). ბებურიშვილების გვარი კახეთში 1722 წლის საბუთშიცაა ფიქსირებული (ქსძ, IV, გვ. 248). ისინი დასახელებულნი არიან 1722 წლის სარუსთველო დროშის განწესებაში (ქსძ, III, გვ. 386). 1737 წლის განჩინებაში დასახელებული არიან ასლან ბებურიშვილი და ფარსადან ონანაშვილი, რომლებიც ერთმანეთს სასისხლო საქმეზე წაკიდებიან (ქსძ, IV, გვ. 339), 1776 წლის განჩინებაში ლუარსაბ ონანაშვილისა და დავით აფხაზის

სამამულო დავაზე დასახელებულია ბებურ ბებურიშვილი (ქსძ, ტ. V, გვ. 21). ბებურ ბებურიშვილი 1771 წლის საბუთშიცაა დასახელებული, როდესაც ის ომან ბებურიშვილს გაყრია (ქსძ, IV, გვ. 622). 1798 წელს ბებურიშვილები ერთმანეთს გაყრიან, რაზედაც საუბარია გიორგი XII-ის განჩინებაში (ქსძ, ტ. VI, გვ. 49).

1831 წლის კამერალური აღწერის დავთარში (სცსსა, ფ. 254 ან I, საქ. № 276) სოფელ ვაჩნაძიანში მებატონეებად დასახელებული არიან ვაჩნაძე-ბებუროვები. 1832 წლის აღწერაში კარდენახში ამ გვარის ხალხი ბებუროვ-ვაჩნაძეებად არიან ჩაწერილი (სცსსა, ფ. 254, ან I, საქ. № 1325). XIX ს-ის მოსახლეობის აღწერის სხვა დავთრებშიც ბებურიშვილები „ბებურო-ვაჩნაძეებად“ არიან აღრიცხული. იგივე შეიძლება ითქვას ვაჩნაძეების სხვა განაყოფებზე, რომლებიც „აგათო-ვაჩნაძეებად“, „ონანო-ვაჩნაძეებად“ და „ედიშო-ვაჩნაძეებად“ არიან ჩაწერილი (სცსსა, ფ. 254, ან I, საქ. № 1325). ასევე არიან აღრიცხული 1859 წლის კამერალური აღწერის დავთარში სოფელ კარდენახში (სცსსა, ფ. 254, ან 2, საქ. № 2126). 1861 წლის ბაკურციხის აღწერაში ისინი ფიქსირებული არიან როგორც „ბებურო-ვაჩნაძეებად“, ისე „ბებუროვ-ვაჩნაძეებად“ (სცსსა, ფ. 254, ან 2, საქ. № 282). ამ უკანასკნელ აღწერაში ბებურო-ვაჩნაძეებთან და ონანო-ვაჩნაძეებთან ერთად ჩნდებიან „ქაიხოსროვ-ვაჩნაძეებიც“.

1873—1874 წლებში შედგენილ დროებით ვალდებული გლეხების საადგილმამულო რეგისტრაციის დოკუმენტში არსად ბებურიშვილების გვარი (ისევე როგორც ონანოშვილებისა და აგათოშვილებისა) არ გვხვდება. კარდენახში, ჩალაუბანში, კოლაგში, ვაჩნაძიანში ისინი მხოლოდ ვაჩნაძეებად არიან ჩაწერილი (იხ. საქართველოში საგლეხო რეფორმის გატარების პერიოდის სამი დოკუმენტი, ტექსტები გამოსცა და წინასიტყვაობა წაუმძღვარა ი. უთურაშვილმა, თბ., 1979).

რაც შეეხება ზეპირი გზით გაერცელებულ ცნობას, რომ თითქოს ილია ჭავჭავაძის დედა მადანა (მარიამ) ქრისტეფორეს ასული ბებუროვი (იგივე ბებურიშვილი) ვითომც სომეხი იყო, ზემოთ მიმოხილული მასალებით, აშკარაა, რომ აღნიშნული გვარის წარმომადგენლებს სომხურ ეთნიკურ სამყაროსთან არავითარი კავშირი არ ჰქონდათ. არ არსებობს სომხური გვარი, რომლის ფუძეც „ბებური“-ია. ერთადერთი, რაც შეიძლება დაუშვათ ისაა, რომ ილიას დედის ოჯახს სომხურ-

გრიგორიანულ (მონოფიზიტური) სარწმუნოება ჰქონდა მიღებული*. თუმცა ამის დამამტკიცებელი საარქივო დოკუმენტი მიკვლეული არაა. გასათვალისწინებელია კიდევ ორი გარემოება: ქართველი თავად-აზნაურები იმ პერიოდისათვის მხოლოდ თავადაზნაურებზე ქორწინდებოდნენ და თავისთავად ცხადია, ჭავჭავაძეზე დაქორწინებული თბილისელი მოქალაქე აუცილებლად თავადური წარმომავლობისა უნდა ყოფილიყო. ბებუროვები (ბებურიშვილები) კი, როგორც ზემოთ ვაჩვენეთ, ვაჩნაძეთა დიდი თავადური გვარიდან იყო შტონაყარი. ისინი XIX საუკუნის აღწერის დავთრებში „ბებუროვ-ვაჩნაძეებად“ და „ბებურო-ვაჩნაძეებადაც“ იწერებოდნენ... აგრეთვე მართლმადიდებელი მხოლოდ მართლმადიდებელზე იწერდა ჯვარს და ისიც ცნობილია, რომ ილიას მშობლებმა მართლმადიდებლურ ეკლესიაში დაიწერეს ჯვარი.

ბებურიშვილების გვარი გურიაშიც მკვიდრობდა. აქ ისინი აზნაურები იყვნენ. 1839 წელს სოფ. ლიხაურის მცხოვრები (1904 წლის მონაცემებით, გარდა ლიხაურისა ცხოვრობდნენ აგრეთვე შემოქმედსა და ბოხვაურში) სახელმწიფო აზნაური ბებურიშვილი გოლოვინისადმი მიმართვაში აღნიშნავდა, რომ ჩემი წინაპრები გურიაში სხვა მხრიდან არიან მოსულნი და ყმა-მამული მთავრისაგან გვებოძაო. 1783 წელს გურიის დარბაისელთა შორის შალიკაშვილთა და ჟორდანიების წინ იხსენება ბებურ ვაჩნაძე, ე. ი. გურული ბებურიშვილებიც კახელ ბებურიშვილ-ვაჩნაძეთა შთამომავალნი არიან. გურულ ბებურიშვილთა გვარშიც ტრადიციული სახელი იყო ბებური.

ამრიგად, ასეთია ბებურიშვილების გვარის ისტორია, რომელიც თავდაპირველად ვაჩნაძეთა გვარს გამოეყო, შემდეგ ისინი ორი გვარით ბებურიშვილი-ვაჩნაძე (ანდა ბებურო-ვაჩნაძე) იწერებოდნენ, ბოლოს კი ყველა მათგანი თავდაპირველ დედა-გვარს, ვაჩნაძის გვარს, დაუბრუნდა.

* ქართველ თავადაზნაურთაგან ბებურიშვილების მიერ სომხურ-გრიგორიანული სარწმუნოების მიღება გასაკვირი არაა, რადგან თბილისში დამკვიდრებული ზოგიერთი ქართული ზედაფენის წარმომადგენელიც გახდა ამ სარწმუნოების მიმდევარი (ყორღანაშვილების, საგინაშვილების, შანშიაშვილების თითო-ორთა ოჯახი. კ. კობის ცნობით, ართვინში მას შეხვედრია ბაგრატიონთა სამეფო გვარის წარმომადგენელი, რომელსაც მონოფიზიტობა ჰქონდა მიღებული და რომელიც ვაჭრობას მისდევდა).

